

Ո Վ Ս Է

ներ, կարօտութիւնները այս օրերուն: Օրեր կ'ըլլան երբ կ'աղօթենք առողջութեան, գթութեան, ներողութեան ու շնորհքի համար. օրեր ալ կ'ըլլան որ կը պաղատինք երկրաւոր այլազան պէտքերու համար: Բայց, ա՛յն ատեն ամենայնող կերպով կը գոհացուին մեր հայցուածներուն բազմազանութիւնները. երբ խաղաղ ու վստահալից սիրտով մը կը հայցենք. երբ վաղուան տագնապալից հոգերէն բոլորովին զերծ հոգիով մը կը խնդրենք. կամ, ուրիշ խօսքով, երբ սորված ենք հայցելու ճշմարիտ կերպը: Դաւիթ մարգարէն Լէսաղմոսին մէջ յաջողապէս նկարագրելով արդարներու և Աստուծոյ յուսացողներու համար խոստացուած ու միանգամայն շնորհուած բարիքները. և ընդհակառակը, չարերուն և անօրէնութիւն գործողներուն. «կանանչ խոտի պէս չորնալու» տխուր բաժինը. Աստուծոյ ողորմութեան և իր անձնական փորձառութեան վրայ կատարելապէս վստահ՝ կը յարէ: «Մանուկ էի ես և ծերացայ, և ոչ տեսի զարդարն արհամարհեալ, և ոչ զգաւակ նորա թէ մուրանայ հաց: Զօրհանապազ ողորմի և տայ փոխ, զաւակ նորա օրհնեալ եղիցի յաւիտեան» (ԼԶ. [ԼԷ.] 25-26): Այո՛, Աստուած մեր կեանքի օրերուն հաւասար զօրութիւն կու տայ մեզի. կեանքի անակնկալներուն համաձայն կը հասցնէ մեզ իր օգնութիւնները, և առատութեամբ կը լեցնէ մեր նեղութեան օրերը, հերիք որ վստահինք Անոր հայրական հոգածութեան և սիրոյն: Ուրեմն, ամփոփելով այս հայցուածին բնութեան մասին մեր ըսածները, կրնանք աւելցնել, թէ իբրեւ արարած մեր պէտքերուն համար՝ խոնարհ, մանկական կ'սխալուի ոգին մեր մէջ մշակելու համար՝ ուրախ, և մեր բաւականասէր պէտքերուն համար ալ՝ վըստահալից հայցուած մըն է այս. «Զհաց մեր հանապազորդ տուր մեզ այսօր»:

ԳՐ. ՍՐԿ. Հ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

(Շարունակելի՝ 12)

Ովսէի ուսուցումը (Գլ. Դ - ԺԴ). — Գրքի երկրորդ բաժանումին մէջ (Գլ. Դ - ԺԴ) ուղղակիօրէն չկայ ականարկութիւն մը մարգարէի կեանքի մանրամասնութեանց շուրջ: Միայն Եհովայի սիրոյ հիմնական մտածումները Իսրայէլի հանդէպ, և Իսրայէլի անհաւատարմութիւնը Եհովայի հանդէպ կամուրջ մը կը կազմեն հետագայ տասը գլուխներու մէջ: Հոս ևս կրկին կը տրուի անխուսափելի պատիժին ազդանշանը. սակայն Եհովա՝ հակառակ իրեն դէմ նւթուող բոլոր անարդ թշնամանքներուն, պատրաստ է ներել, միայն ու միայն սա ականկալութեամբ, թէ Իսրայէլ ետ դառնալով պիտի ունենայ իր զղջումը:

Գրքին այս վերջին մասին մէջ, ոչ թէ տրամաբանութեամբ այլ խանդավառ զգացումով է որ իմացականութեան յայտարարները հաւաքուած են: Որ և է փորձ, տալու Ովսէի ուսուցման կանոնաւոր համարատուութիւնը, բաղդատմամբ ուրիշներու նշխարայ է չափազանցեալ արտակարհառումի: Հետագայ գլուխը փորձ մըն է տալու մաս մը գլխաւոր ձեւերէն, որոնց մէջ գրքի հիմնական գաղափարը գտած է իր արտայայտութիւնը:

Ուխտը. — Գոյութիւն ունի ուխտ մը Եհովայի և Իսրայէլի միջև, ըստ որում Եհովան Իսրայէլի Աստուածն է և Իսրայէլ Եհովայի ժողովուրդը: Սակայն Իսրայէլ այժմ կտրած է այդ ուխտը որ դարերու փոշին ունի իր վրայ: Եւ նոքա եղեմ իբրեւ զԱդամ ո՛ր ո՛ր անցանէ զուխտի (Զ՝)... ի ծոց նոցա իբրեւ զԵրկիր եւ իբրեւ զարծուի ի վերայ Տեառն, փոխանակ զի անցին զուխտի իմով, եւ յօրհնա իմ ամպարօտեցան (Ը՝):

Եհովայի և Իսրայէլի միջև ուխտի յարաբերութիւնը անձկութեամբ և փափկութեամբ արտայայտուած էր վերը, ամուսնութեան պատկերով մը: Հոս Ովսէ կաշխատի ուրիշ պատկերով մը տալ Եհովայի հովանաւորող երեւոյթը և Իսրայէլի հնազանդող պարտականութիւնը: Իսրայէլ Եհովայի զաւակն է: Քանզի տղայ եւ Իսրայէլ եւ ես սիրեցի զնա, եւ յեղիպսոսէ կոչեցի

գորդի իմ (ԺԱ¹): ... Որդի անգրամիկ իմ
Խարայե՛լ... Արձակեա զժողովուրդ իմ, զի
պատեսցես զիս (ՆԼՔ Դ²²): Սեմական ու-
րիշ ազգեր ևս կը կոչեն իրենց Աստուածը,
իբրև իրենց ժողովուրդի հայրը և տակա-
ւին կը մտածեն թէ առաջ եկած են անկէ:
Սակայն Ենովայի և Իսրայէլի յարաբերու-
թիւնը ֆիզիքական չէ, այլ բարոյական
յարաբերութիւն մը, և կամ որդեգրական
Հայրութիւն մը, խարսխուած՝ ժողովուրդը
Իբր ընելու ազատ ընտրութեանը մէջ:

Ստուգաբանութիւնը. — Ուխտի կըն-
քումը ծայր կ'առնէ Եգիպտոսի ելքէն: Իս-
րայէլ նոր կը ծնէր Ենովայի համար, պատ-
ճառելով Անոր անհուն հրճուանք մը: Իբ-
րեւ զխաղող յանապա՛սի զՏի ԳԽարայե՛լ. եւ
իբրեւ զդիտակ ի բզնունջ վաղաճաճակ սե-
սի գնա՛ս ցոցա (Թ¹⁰): Եւ այս շրջանին է
որ Ան եղաւ Իսրայէլի Աստուածը: Ես եմ
Տէր Աստուած քո օր հանգի զեզ յերկին և
գիպացոց. եւ Աստուած բաց յինքն ոչ ծա-
նիցես, եւ Փրկիչ՝ ոչ գոյ բաց յինքն (ԺԲ³,
ԺԴ⁴): Ան շարունակաբար սիրալիր կերպով
մարգած է Իր զաւակը: Եւ ես ուսուցի
եփեմայ զնալ, եւ ընկալայ զնա ի վերայ
բաղկաց իմոց. եւ ոչ գիտցինք քե բժշկեմ
զնոսա (ԺԱ³): Ենովա խօսած էր իրենց
մարգարէներու միջոցաւ, սակայն Իսրայէլ
առաջին իսկ մէկ օրէն մեղանշելով ընտրած
էր օտար աստուածներ: Նոքա մեկն ի Բեղ-
փեգովը, եւ օտարացան յամօք իւրեանց. եւ
եղեն գարեշիփն իբրեւ զսիրեցեալս (Թ¹⁰):

Իսրայէլի հետ կնքուած ուխտը ծայր
կ'առնէ Եգիպտոսի ելքէն, սակայն Ովսէ
կը յիշեցնէ անոնց, թէ ինչպէս կանխա-
գոյն օրերուն, Ենովա յայտնած էր ինք-
զինք իրենց նահապետին՝ Յակոբին, ու
զայն ազատագրած զանազան փորձութիւն-
ներէ (ԺԲ³⁻¹²): Այժմ կարեւոր է նկատի
ունենալ ազգային անձնակազմութիւնը որ
կնճոռտ վիճակ մը ունի: Իսրայէլ զարեւ
շարունակ խօսած էր անհատապէս, իւրա-
ջնելով երաշխաւորութիւնը շարունակա-
կան կեանքին, իբր պատասխանատու իր
արարքներուն: Ենովայի ուխտի կնքումը
ազգի մը հետ էր, ոչ թէ ազգին անհատա-
կանութիւնը: Վերջին մարգարէներու մէջ
է որ անհատական պատասխանատուութեան
վարդապետութիւնը երեւան կուգայ, որ
ամբողջութեամբ տեղ բռնած ու կազմա-

ւորուած է Նոր Կտակարանին մէջ. սակայն
Հին ճշմարտութիւնը շարունակական կեր-
պով կը պահէ կարեւոր նշանակութիւն մը:
Խարայե՛լի մեղքերը. — Իսրայէլի ըն-
թացքը կը ներկայացնէ յայտնի հակադրու-
թիւն մը զէպի իրենց Աստուծոյն և իւրա-
րու հանդէպ իրենց ունեցած սիրոյ պար-
տականութեան բարձր գաղափարականու-
թիւնը, որ կանխաւ տեղ բռնած էր իրենց
մէջ: Մեղքի արմատը, որմէ բոլոր միւս-
ները ծայր կ'առնեն, անհաւատարմութիւնն
է Ենովայի հանդէպ: Անկասկածօրէն Իս-
րայէլ կը փափաքէր զզուելի գարշա՛նք-
ները Բահադի և Աստորէտի բարեկամական
կապ-գոյութեան, իբրև արտաքին հոգե-
կան մեղքի խորհրդանշիչը, և չէր փափա-
քէր ուղիղ կերպով ընթանալ (*):

Իսրայէլի քաղաքական ուրացութիւնը
նաեւ կամուրջ մըն է իր ամուսնական ուխ-
տին: Ենովա իր բնական պաշտպանն էր,
և հակառակ ասոր փնտռել դաշնակցութիւնը
Եգիպտոսի և կամ Ասորեստանի կը նշանա-
կէր հեռացում մը Անկէ: Վայ ցոցա, զի
վազեցին զինեւ, եւ եղուկ են, զի ամպաբե-
ցան յիս (Է¹³): Զի գնացին առ Ասորեստան-
եայս... սիրեցին զկառաւս (Ը⁹): Եւ ի վեր-
ջոյ Ովսէ կ'անարգէ Աստուծոյ ձեռակերտը
եղող Իսրայէլը ու կը յայտարարէ... զայն
հիւսն գործեաց եւ ոչ Աստուած, քանզի մո-
լորեցուցիչ է որքն քո Սամարիա... ընկղմե-
ցաւ Խարայե՛լ. արդ այժմ եղեւ ի մեջ ազգաց
իբրեւ ծանօթ անպիտան (Ը⁶):

Հիւսիսային թագաւորութեան բաժա-
նումը Յուդայէն, ուրիշ մեղք մըն է, քանի
որ այդ բաժանումը առաջին իսկ ակնարկով
կը յայտնէ ինքզինք, թէ նիւթուած է միայն
ու միայն Յուդայի երկիրը աւերելու: Ովսէ
գեղեցիկ պատկերով մը կու տայ բաժա-
նումը, ըսելով թէ ազգի մը միութիւնը
պէտք է տարբերի Ենովայի միութեան հետ:
Եւ ի վերջոյ Ովսէ կը դատապարտէ այդ,
և ցոյց կու տայ Իսրայէլի ապագայ վեր-
միութիւնը՝ Դաւթի սերունդէն արդար թա-
գաւորի մը իշխանութեանը տակ որ պիտի
կազմէ ոսկեղարը իրենց պատմութեան (**):

Պատիժը. — Այս մեղանշութեան գի-
մաց արդարութիւնը գոցած է իր բարի

(*) Տես Ովսէ Դ¹²⁻¹⁷, Է 3, Թ. ԺԴ¹:

(**) Ովսէ Ը⁴, ԺԴ⁹, Ա. Գ⁴⁻⁵:

ձեռքը: Սամարիա պիտի կրէ իր անպիտանութեան ու անհաւատարմութեան պատիժը: Եփրեմի թագաւորութիւնը պիտի կործանի: Բայց այս բոլորէն վեր ու բոլորին հետ եղող Եհովայի գութը կը շարժի: Ան կը խանդաղատի ամբարշտ ազգին վրայ խոր զգացումով մը: Զի՞նչ անցուցից ընդ քեզ, Եփրեմ, այլ պաշտպան լինիցիմ քեզ, Խառայի, զի՞նչ անցուցից ընդ քեզ, եղից զքեզ իբրեւ զԱղամա եւ իբրեւ զՍեբոյիմ, դարձաւ սիւրս իմ ի նոյն, յուզեցան խնամք իմ (ԺԱ⁸): Բայց անհրաժեշտ է դատաւորութիւնը և մահը ու դժոխքը ազդարարուած է իրենց՝ իրենց չար արարքներուն համար: Ի ձեռաց դժոխաց ապրեցուցից զնոսա, եւ ի մահուան փրկեցից զնոսա, ո՞ւր է յաղթութիւն քո՝ մահ, ո՞ւր է խայրոց քո՝ դժոխք, մխիթարութիւն ծածկեալ է յաչաց իմոց (ԺԳ¹⁴):

Վերահաստատմբ. — Բայց Եհովայի սէրը իր ժողովուրդին հանդէպ անշիջանելի է: Մարգարէութեան առաջին մասը, ինչպէս տեսանք, կը նշէ բարի օրերու վերահաստատում մը դատաւորութենէ մը վերջ: Հոս նոյն մտածումը տեղ կը բռնէ սա բացատրութեամբ թէ, եթէ ազգը որ պիտի մեռնի, պիտի ծնի նաև, զնացից եւ դարձայ ի սեղի իմ, կ'ըսէ Եհովա, մինչեւ ապականեսցին եւ խնդրեսցեն զերեսս իմ: Ի նեղութեան իւրեանց կանխեցին առ իս: Եւ ասացեն, դարձցուի եւ երբիցուի առ Տէր Ասուած մեր, զի նա եհաւր զքեզ, եւ նոյն բժեկեսցէ: Վիրաւորեաց եւ պատեսցէ զքեզ, եւ ողջացուցէ զքեզ յես երկուց աւուրց եւ յաւուր երբորդի յարիցուի եւ կեցցուի առաջի նորա: Եւ ծանիցուի եւ զնես երբիցուի նախաչել զՏէր: Իբրեւ զառաւօս պատրաստական գտցուի զնա, եւ եկեսցէ մեզ իբրեւ զանձրեւ կանուխ եւ զանազան յերկրի (Ե¹⁵-Ձ³):

Ովսէ չի մնալու համար սովորական պատկերներու ազդեցութեանը տակ, զրական գեղեցիկ դարձուածքով մը Եհովան կը նմանեցնէ առիւծի, որ կը բզբտէ ու կը կ'ըլլէ իր որսը, և օր մը իր գոռ մռնչիւնը պիտի ըլլայ ազդանշանը, սարսափելի տակայն աւելի քան ողորմած Իսրայէլի համար, վերադառնալու իրենց աքսորի երկիրներէն: Յորժամ մոկչեսցէ եկեսցեն խուճապաւ որդիք յաբեւեմից (*): Թնիցեն եկես-

ցեն իբրեւ զնաւ յեգիպտոս եւ իբրեւ զաղաւնիս յերկրէն Ասորեստանաց. եւ պատրաստեցուցից զնոսա ի տունս իւրեանց, առ Տէր (ԺԱ¹⁰⁻¹¹):

Սակայն ի վերջոյ Ովսէ կու տայ շատ գեղեցիկ և յուզիչ պատկեր մը dialogue-ով ընդմէջ Եհովայի և զղջացած ժողովուրդի (*) և այս կերպով գիրքը կը գտնէ իր վերջը: Իսրայէլ աղօթքով կը մօտենայ Եհովայի խնդրելով թողութիւն իր ծանրաբեռնուած մեղքերուն, և կը խոստանայ յետ այսու բնաւ չապաւինիլ օտար օժանդակութեանց և կամ նիւթական ուժերու: Եհովա այս բոլորին կու տայ իր պատասխանը. բժեկեցից զբնակութիւնս նոցա, եւ սիրեցից զնոսա համօրէն զի դարձաւ բարկութիւն իմ ի նոցանէ (ԺԳ⁵):

Լրումը. — Հարց մը, որ մեզ կանգ առնել կու տայ խորհելու մի քանի վայրկեան թէ Ովսէի մարգարէութիւնները ի՞նչպէս գտած են իրենց լրումը: Յիշած էինք ասկէ առաջ թէ, բոլոր մարգարէութիւնները քեական են: Անոնք կ'արտայայտեն Աստուծոյ նպատակը, որ այնքան խորհրդաւոր կերպով թէականացած և սահմանուած է, մարդուն յիմարութեամբը և յամառութեամբը: Ոչ թէ գիրբու մուրտած չարանին, այլ հոգիին խիստորը, բոլորը Ովսէի մարգարէութիւններէն գտած են իրենց լրումը: Իսրայէլ ունեցաւ իր աքսորը: Ազգը մեռաւ: Բայց վերադարձաւ կենքի:

Երկրորդ Դաւիթը երեան կու գար Քրիստոսի մէջ. և խոստացուած օրհնութիւնները և բարիքները կը շնորհուէին իր կողմէ, գերազանցապէս քան Ովսէ որ կանխած էր զանոնք իր մարգարէութեանց մէջ:

Եհովայի և Իսրայէլի յարաբերութիւնը կը շարունակուի այն ըմբռնումով զոր Քրիստոս կը շարունակէ իր յաւերժացող յարաբերութեան կապը իր եկեղեցիին հետ:

ԳՍՐԵԳՐԻՆ ԱՅԵՂԱՅ

(*) Գլ. ԺԳ³⁻⁴ բացայայտէն զգալի է Իսրայէլի ապաշխարութիւնը, իսկ ԺԳ⁵ Եհովայի պատասխանը, սակայն կը տարւոյնուի dialogue-ը ԺԳ⁵ մէջ այս կերպով «Եփրեմայ՝ զի՞ ես կայ նորա եւ կոռց»: Եհովա կը պատասխանէ «Ես խոնարհեցուցի զնա, եւ ես զօրացուցի զնա» եփրեմ կը պատասխանէ «Ես իբրեւ զայգի պղծախալ»: Ու ի վերջոյ Եհովա կը յիշեցնէ իրենց՝ Իր յաջողութեան աղբիւր «Եյնէն գաւ պօռու ի քեզ»:

(*) Կ'ակնարկէ Միջերկրականեան կղզիներէն եւ կամ երկիրներէն (Եսայի Գլ. ԺԱ., Յովէլ Գ⁵):